

Bijlage I
Beroepsverdeling op basis van namenlijsten van Leeuwarder burgers,
ca. 1510–ca. 1550

Beroepen 1511	Nieuwe Beroepen 1531	Nieuwe Beroepen 1547/1554	Aantallen beoefena- ren, Leeu- warden 1511	Aantallen beoefenaren, Keimpema, Hoekster- Espel, 1531	Aantallen beoefenaren, Keimpema en Oldehoofster- Espel, 1547/1554
Voeding					
molenaar			8	2	
bakker			20	14	28
olieslager			2	2	1
slager			4	2	1
visser			3	4	3
brouwer			2	2	3
	cruydenier			1	1
	appelman			1	1
	gortmaker			2	3
		cock			1
		gardenier			1
		maler			2
<i>Totaal</i>			39	30	45
Kleding					
lakenscheerder			4	3	1
wever			22	12	9
verver			1	4	1
kleermaker			23	17	21
schoenmaker			29	26	25
pelswerker			9	13	8
borduurder			1		
hoedenmaker			1	1	
dekennaaster			3	1	3
	fetermaker			1	0
		leertouwer			1
<i>Totaal</i>			93	78	69
Bouw					
metselaar			6	10	17
steenhouwer			7	1	2
kalkmaker			4	2	2

Beroepen 1511	Nieuwe Beroepen 1531	Nieuwe Beroepen 1547/1554	Aantallen beoefena- ren, Leeu- warden 1511	Aantallen beoefenaren, Keimpema, Hoekster- Espel, 1531	Aantallen beoefenaren, Keimpema en Oldehoofster- Espel, 1547/1554
leidekker			6	2	3
glasmaker			4	3	7
straatmaker			1		1
	pannebacker			1	
		steenmeter			1
		opperman			1
<i>Totaal</i>			28	19	34
Metaal					
smid			14	11	13
goudsmid			8		3
messenmaker			3		3
kannemaker			2	3	2
slotenmaker			2	5	3
koperslager			2	1	1
zwaardslager			1		1
	yserman			1	
	scheerslijper			1	
		keteler			1
		ketelbocter			1
<i>Totaal</i>			32	22	28
Hout					
houtzager			2	1	4
timmerman			4	8	13
kistenmaker			5	5	21
schuitemaker			4	10	
wielmaker			3	2	3
kuiper			9	14	10
houtsnijder			3		2
beeldsnijder			1	2	1
	corfmaker			3	4
	naeffmaker			1	0
	stoeldraaier			1	3
<i>Totaal</i>			31	47	61
Divers					
boekbinder			2	3	3
touwslager			1	1	4

Beroepen 1511	Nieuwe Beroepen 1531	Nieuwe Beroepen 1547/1554	Aantallen beoefena- ren, Leeu- warden 1511	Aantallen beoefenaren, Keimpema, Hoekster- Espel, 1531	Aantallen beoefenaren, Keimpema en Oldehoofster- Espel, 1547/1554
zadelmaker			1	1	3
kunstschilder			1		
luiders (klok- kenluiders?)				1	
<i>Totaal</i>			5	6	10
Transport en handel					
schuitenvaarder			5		
kramer			9	14	4
schipper			5	7	13
wagenverhuur			6	2	1
drager/ster		turf, bier, kaas	9	1	11
tapper/ster			2	3	
	kuysenaar (?)			1	
	nitger			1	
	rogmeester			1	
	accijnsmeester			1	
	glaskoper			1	
<i>Totaal</i>			36	32	29
Persoonlijke diensten					
dokter			1		1
apotheker			2		1
barbier			6		8
vroedvrouw			1		
castreerder			1	4	1
bode			1	4	2
schrijver			2		
portier			1		
trompetter			2		
speelman			2	2	
knechten			3		1
koster			2		2
	trommelslager			2	2
		schoolmeester			3
		pijper			2

Beroepen 1511	Nieuwe Beroepen 1531	Nieuwe Beroepen 1547/1554	Aantal beoefena- ren, Leeuwar- den 1511	Aantal beoefenaren, Keimpema, Hoekster- Espel, 1531	Aantal beoefenaren, Keimpema en Oldehoofster- Espel, 1547/1554
		orgelmeester			1
		grafier			1
		wasdraaijer			1
		borgemeester		1	1
		schoorsteenveger			1
		brandmeester			1
		tasmaker			1
		bastouter			1
		(bas)canter			1
		rentmeester			1
		procureur-gen.			1
		gezworen loper			1
		prebendaris			1
		doodgraver			1
		pastoor			1
		rector			1
		begeynwaschter			1
		cleynsteker			1
		margemaakster			1
		ecker			
<i>Totaal</i>			24	13	42
Totaal generaal			288	247	318

Bijlage II

Concordans tussen de boedelinventarissen uit de transcriptie van Post en de in het Boerderijenboek van Van der Meer genoemde zathes en inventarissen

Datum	Plaats	Zathe no. ⁶⁴⁵	Betreft	In <i>Boerderijenboek</i>	Bijzonderheden
09/03/1551	Welsrijp	?	Wopke Epes	–	
17/04/155?	?	?	Aleff Ytes	–	
17/04/1551	Spannum	19	Syurdts Jans	+	Hertrouwen
18/05/1552	Hidaard	12	Doede Sennes	+	Zie ook 1553
17/01/1553	Oostereind	n.v.t.	n.v.t.	–	Smid
15/05/1553	Welsrijp	27	Epe Abbes/Ambrosia	–	Ook boelgoed
10/05/1553	Hidaard	12	Doede Sennes/Ydt	+	Hertrouwen
?	Lutkew.	1	Hugo Upkes	+	Veel brieven
19/06/1553	Lutkew.	14a	Sybrich Syurdts	+	
16/10/1553	Oostereind	12, 13 of 14	... Jelle dr.	+	Geen vee
07/11/1553	Kubaard	12	Sybbe Gabbe	+	
13/11/1553	Itens	7	Pauwel Pauwels	+	
14/11/1553	Lutkew.	?	Tijetje Yges	–	Hertrouwen ⁶⁴⁶
09/04/1554	Westereind	16	Gerben Douwes	–	
13/04/1554	Lutkew.	Reyn Jacobs	?	–	
27/10/1554	Hidaard	12	Lolke van Donia	+	⁶⁴⁷
17/04/1555	Oostereind	?	Jantyn Gauke	–	
22/05/1555	?	?	Sybe Lyuwes	–	
27/05/1555	Wommels	?	Tijmen Nannes/Ebel	–	Verkoop huis

⁶⁴⁵ De nummers van de zathes zijn ontleend aan het *Boerderijenboek* van D.J. van der Meer, die deze nummers ontleend heeft aan de registers van de stemhebbende zathes.

⁶⁴⁶ Overlijden echtgenoot een jaar eerder.

⁶⁴⁷ In deze inventaris o.a.: "twee schiere koeien die heer Bocke Donia toekomen, en die hij Lolke zijn broeder gelield had tot onderholding van hem en zijn kinderen".

Datum	Plaats	Zathe no.	Betreft	In Boerde- rijenboek	Bijzonder- heden
20/06/1555	Welsrijp	24, 25, 26 of 29	Wopke Hessels	–	
07/11/1555	Kubaard	7	Arent Pieters	–	
26/01/1556	Oostereind	?	Sybr. Hayedr.	–	
27/03/1556	Wommels	16	Wopke Ger- kens	–	
11/06/1556	Hennaard	3	Auck Jelledr.	+	Hertrouwen
15/12/1556	Oostereind	?	Laurijns Habbe	–	
04/03/1557	Wommels	21	Feddrick Folkerts	–	
29/03/1557	Kubaard	6	Harke Ger- kens/Trijn	+	
02/07/1557	Lutkew.	?	Jetty Sids	–	
30/11/1557	Oostereind	?	Trijn Jacobsdr.	–	Hertrouwen
22/12/1557	Kubaard	10	Obbe Foppes	+	Hertrou- wen/boelg.
08/09/1558	Lutkew.	16	Simon Tades	–	
?	Welsrijp	?	Syrck Sybes	–	
06/11/1558	Welsrijp	16	Tyacke Yntytes	–	
15/12/1558	Oostereind	17	Simcke Jans	+	
06/04/1559	Lutkew.	7	Gerben Tonis	+	Hertrou- wen/boelg.
10/04/1559	Spannum	35?	Claes Haytytes	–	Ook boel- goed
17/04/1559	Oostereind	46	Joh. Geercxs	+	
20/04/1559	Oostereind	33	Sible Sipkes	+	
05/05/1559	Lutkew.	14	Pieter Gerbens	+	Halve zathe
06/05/1559	Kubaard	15	Lylke Dyurres	+	Ook boel- goed
07/08/1559	Cubaard	?	Hans Syeurdts	–	
28/08/1559	Wommels	?	Elke Reyens	–	Ook boel- goed
04/04/1560	Oostereind	13	Joh. Sipcke	+	
05/07/1560	Lutkew.	14	Syurdts Lolles	+	Halve zathe
30/10/1560	Oostereind	?	Gerloff Boytes	–	
19/03/1561	Oostereind	14	Aede Douwes	+	Ook boel- goed
20/03/1561	Waaxens	3	Tijerck Syeurdts	–	Hertrouwen
24/04/1561	Lutkew.	18	Anna Doils	+	Verkoop zathe

Datum	Plaats	Zathe no.	Betreft	In Boerde- rijenboek	Bijzonder- heden
05/05/1561	Wommels	18	Fedde Bootes	+	
20/10/1561	Hennaard	6	Bauke Tyaerdsdr.	+	Ook boel- goed
27/02/1562	Lutkew.	14	Syeurdt Lolles	+	Zie 1560! ⁶⁴⁸
02/03/1562	Oostereind	17	Ydts Claes	-	
04/03/1562	Itens	13	Trijn Luytesndr.	+	
05/10/1562	Itens	4	Dirk Harmens	+	Ook boel- goed
17/03/1563	Wommels	7/8	Joh. Gettys	-	
17/05/1563	Welsrijp	13	Wick Rens	+	Hertrouwen
29/05/1563	Hennaard	3	Tiete Sieblezn	-	
25/08/1564	Itens	15	Douwe Roodtmer	+	
20/03/1565	Spannum				Enkel brie- ven
06/04/1565	Wommels	21-26?	Gerben Dou- wes	-	
27/04/1565	Spannum	?	Agge Claesz	-	
28/04/1565	Kubaard	6	Jelke Poppes	-	
07/06/1565	Hennaard	7	Fecke Sipkes	-	
?/?/1565	Spannum	7	Bott Bockedr.	+	
?/09/1565	Welsrijp	?	?	-	Hertrou- wen ⁶⁴⁹
18/10/1565	Wommels	30	Doede Walpert	+	
12/11/1565	Welsrijp	?	Sydts Tades	-	Hertrou- wen/boelg.
29/12/1565	Itens	2	Hoyte Sipkes	-	

⁶⁴⁸ Syeurdt Lolles had meerdere kinderen. De eerste boedel, uit 1560, werd voor het ene deel van zijn kinderen opgemaakt, de andere, uit 1562, voor de andere kinderen.

⁶⁴⁹ Het overlijden van de echtgenoot was 4 jaar eerder.

Bijlage III**Prijzen van goederen gebaseerd op de boedelinventarissen en boelgoeden van Hennaarderadeel volgens de transcriptie van Post, 1551-1565**

	Spreidingsbreedte	Waarnemingen
Hooi. Goudgulden van 28 stuivers		
• Koehooi	2,50 – 3,50	5
• Klamp ⁶⁵⁰	11 – 30	2
• Clibbe ⁶⁵¹	2 ⁶⁵² – 20	2
Paarden. Philipsgulden van 25 stuivers		
• Merries	25 – 45	8 ⁶⁵³
• Hengsten	32 – 53 ⁶⁵⁴	2
• Ruin	10 – 27	3
Varkens. Stuivers		
• Januari – mei	21–56	11
• Eind augustus	140	1
Botermolden. Stuivers	1-4, mediaan = 4	81
Koperen (kaas)ketels. Stuivers	30/32/50/112/112 (met yseren trifoet)/112/196	7
Karn. Stuivers	24-34	4
Kaasvat. Stuivers	8	
Kaaskopke. Stuivers	5	
Kaaspers. Stuivers Alleen	7-28	2
Kaaspers. Met vaten	23-56	2
Praam. Stuivers	50/56/56/75/112/140/140	7
Wagen. ⁶⁵⁵ Stuivers	140/176	2
Ploeg. Stuivers	12/28	2
Eg. Stuivers	24/45	2
Slee. Stuivers	25	2
Eeren ⁶⁵⁶ Emmers	25/25/26/28/32/4038/ 40/40/42/42/43/44/45	15

⁶⁵⁰ Klamp: een hoop vastbezakt hooi, ook: een overgebleven stuk van een met een stuk ijzer afgestoken winter hooi hoop, Van Dellen, *Joost Hiddes Halbertsma*, resp 211 en 179.

⁶⁵¹ Clibbe: Klip Hooi, Van Dellen, *Joost Hiddes Halbertsma*, 270

⁶⁵² De notering van 2,- voor een clibbe hooi is voor mei, alle andere prijzen zijn winternoteringen.

⁶⁵³ Daarnaast nog enkele vermeldingen van een merrie met een veulen, die niet zijn meegenomen.

⁶⁵⁴ De hoge notering is voor een springhengst.

⁶⁵⁵ In November 1565: een wagen, ploeg, eg, kruiwagen en praam waren samen 11 goudgulden waard.

⁶⁵⁶ Eeren is koperen

Bijlage IV

De beroepsverdeling in Leeuwarden in 1492 en 1511

Het valt buiten de periode van deze studie maar de gegevens over de beroepen kunnen worden aangevuld met gegevens voor 1492 op basis van Schroor, 'Een lijst met Leeuwarder burgers'. Schroor constateert zelf al een stijging van het aantal beroepen tussen 1492 en 1511 van 48 naar 59 (p. 77). Opmerkelijk is de veranderingen in de aantallen. Wanneer we hoofdgroepen van beroepen nemen dan ontstaat het volgende beeld:

	1492	1511
Voeding m.u.v. molenaars	32	31
Molenaars	1	8
Kleding m.u.v. wevers, kleermakers	35	48
Wevers	4	22
Kleermakers	9	23
Bouwnijverheid	5	28
Metaal	26	32
Houtnijverheid	15	31
Vervoer (inc. dragers)	2	25
Totaal	129	248
		(excl. handel, pers. diensten)

Zonder inachtneming van alle mitsen en maren van het bronnenmateriaal: het gelijk blijven van het aantal slaggers, bakkers etc. leidt tot de conclusie dat de bevolkingsomvang tussen 1492 en 1511 niet al te veel veranderd is. In 1492 zijn de rosmolenaars vermoedelijk niet meegeteld. Er was meer sprake van (baksteen)bouw zowel als houtnijverheid en transport (mede door de uitgroei van de bestuurstaken en de daarmee gepaard gaande investeringen in gebouwen van Leeuwarden?). Wellicht dat een aantal dragers in 1492 niet is meegeteld, voor kleermakers en wevers lijkt dat onwaarschijnlijker. Zijn deze laatste activiteiten met de ommuring van de stad binnen Leeuwarden gebracht?

Afkortingen

KPKAF   Kadastrale en Prekadastrale atlas van Friesland
H.C.L.   Historisch Centrum Leeuwarden

Geraadpleegde archieven

Historisch Centrum Leeuwarden

Archief van het Ritske Boelema Gasthuis

Archief van het St. Anthony gasthuis

Tresoar, Leeuwarden

Inventaris van de archieven van de gewestelijke bestuursinstellingen van Friesland in de Franse tijd (B.R.F.)

Archief van het college van voogden van het Dr. H. Poptaslot

Toegang 347 no. 387

Inventaris van de verzameling handschriften afkomstig van de Provinciale Bibliotheek in Friesland

Archief familie Kingma

Internetbestanden

www.hisgis.nl

<http://www.rug.nl/let/onderzoek/onderzoekcentra/nahi/download>

<http://www.iisg.nl/hpw/data.html>

<http://www.HistorischcentrumLeeuwarden/bakkers>

Literatuur

- Bijdragen van het Statistisch Instituut 1886 no. 3* 55-87.
- Beleid oude dijken. Dijken die niet mogen wijken* (Groningen z.j.).
- De landbouwenquête van 1800, Historia Agriculturae I-IV.*
- Encyclopedie van de Zaanstreek* (Zaanstad 1991).
- Het beheer van de wadden* (Arnhem 1985).
- Huurstaten betreffende de zathen en landen van het Dr. Popta Gasthuis te Marssum* (z.p., z.j.).
- Oorkonden der geschiedenis van het Sint Anthonij-gasthuis te Leeuwarden uit de 15^e en 16^e eeuw* (Leeuwarden 1876).
- Register der resolutien en placaaen van hun edel mogenden de heeren staaten van Friesland, beginnende met het jaar 1570 en eindigende met 1780 ingesloten* (Kampen 1784).
- Staatkundig en statistisch jaarboekje 1857.*
- Tegenwoordige staat van Friesland (1785-1789).*
- Verslag der commissie, ingesteld bij besluit van den minister dd. 11 augustus 1922, tot het instellen van een hernieuwd onderzoek naar de baten, welke van den afsluiting van den Zuiderzee mogen worden verwacht* ('s-Gravenhage 1924).
- 1790-1894* (Leeuwarden, 1895).
- Abma, G., *De vier Bolswarder lenen* (Bolsward 1979).
- Algra, N.E., *Ein. Enkele rechtshistorische aspecten van de grondeigendom in westerlauwers Friesland* (Groningen 1966).
- Alta, N., 'Vertoog over de nuttigheid van het hooi en de noodzakelijkheid om het voor ons eigen te behouden in Friesland', in: n.n. *Een drietal gekroonde prijsverhandelingen over de Vraage of het voor de provincie Friesland voordeliger zij, de uitvoer van hooi eens voor al te verbieden; ofwel altoos onbepaald open te stellen etc. etc.*' (Leeuwarden 1781) 79-108.
- Anema, B.J. *Oldeklooster. Bronnenstudie met betrekking tot de abdij Bloemkamp of Oldeklooster gelegen bij Hartwerd 1191-1580 in Frisia Occidentali* (Niet uitgegeven doctoraalscriptie aanwezig op de Fryske Akademy, 1964).
- Annema, W., 'De stad Franeker omstreeks 1535: Een prekadastrale reconstructie', *PKAF 4 Frjentsjerteradiel en Frjentsjer* (Leeuwarden 1990) 123-149.
- Baars, C., *De geschiedenis van de landbouw in de Beijerlanden* (Wageningen 1973).

- Baars, C. (1975) 'Boekhoudingen van landbouwbedrijven in de Hoeksewaard uit de zeventiende en achttiende eeuw', *A.A.G.-bijdragen 19* (Wageningen 1975) 3-136.
- Baks, P. 'Saksische heerschappij in Friesland, 1498-1515: dynastieke doelstellingen en politieke realiteit' in: J. Frieswijk e. a. (red.) *Fryslân, staat en macht 1450-1650* (Leeuwarden 1999) 85-106.
- Bavel, B.J.P. van, *Transitie en continuïteit. De bezitsverhoudingen en de plattelands-economie in het westelijk gedeelte van het Gelderse rivierengebied, ca. 1300-ca. 1570* (Hilversum, 1999).
- Bavel, B.J.P. van, 'Arable yields and total arable output in the Netherlands from the late Middle Ages to the mid-19th century', in: B.J.P. van Bavel en E. Thoen (red.) *Land productivity and agro-systems in the North Sea area. Middle ages-20th century. Elements for comparison* (Turnhout, 1999) 85-112.
- Bavel, B.J.P. van en P. Hoppenbrouwers, 'Landholding and land transfer in the North Sea area (late Middle Ages-19th century)', in: B.J.P. van Bavel en P. Hoppenbrouwers (red.) *Landholding and land transfer in the North Sea area (late middle ages-19th century)* (Turnhout 2004) 13-46.
- Bavel, B.J.P. van, 'Structures of landownership, mobility of land and farm sizes. Diverging developments in the northern part of the Low Countries, c. 1300-c. 1650', in: B.J.P. van Bavel en P. Hoppenbrouwers (red.) *Landholding and land transfer in the North Sea area (late middle ages-19th century)* (Turnhout 2004) 131-148.
- Beckett, J.V. en M.E. Turner, 'Freehold from copyhold and leasehold. Tenurial transition in England between the 16th and 19th centuries' in: B.J.P. van Bavel en P. Hoppenbrouwers (red.) *Landholding and land transfer in the North Sea area (late middle ages-19th century)* (Turnhout 2004) 282-292.
- Bieleman, J., 'Boeren op het Drentse zand, 1600-1910', *A.A.G.-Bijdragen 29* (Wageningen 1987).
- Bieleman, J., 'Dutch agriculture in the Golden age', in: K. Davids en L. Noordgraaf (red.) *The Dutch economy in the Golden Age* (Amsterdam 1993) 159-185.
- Bieleman, J., (2002) "'De ossen zijn hier zeer schoon en groot". De Hollandse landbouw tijdens de Republiek', in: *Geschiedenis van Holland II* (Hilversum 2002) 79-108.
- Bieleman, J. en H.K. Roessingh. 'Wie zaait zal oogsten? De ontwikkeling van het rogge-beschot op de noordelijke zandgronden op de lange termijn', in: H. J. Diederiks, T. Lindblad and B. de Vries (red.) *Het platteland in een veranderende wereld. Boeren en het proces van modernisering* (Hilversum 1994) 167-198.

- Blauw, M.J.E., *Van Friese grond. Agrarische eigendoms- en gebruiksverhoudingen en de ontwikkeling van de Friese landbouw in de negentiende eeuw* (Leeuwarden 1996).
- Blockmans, W., (1999). 'Van private naar publieke macht in de vijftiende en zestiende eeuw', in: J. Frieswijk e. a. (red.) *Fryslân, staat en macht 1450-1650* (Leeuwarden 1999) 11-25.
- Bockel, P.N., *De zuivelexport van Nederland tot 1813* (Utrecht 1929).
- Boer, C. de en J. de Jong, *KPKAF Diel 7. Ljouwert* (Leeuwarden 1995).
- Bos, F., *The National Accounts as a tool for analysis and policy. Past, present and future* (Berkel en Roderijs 2003).
- Boserup, E., *The conditions of agricultural growth. The economics of agrarian change under population pressure* (Londen 1965).
- Boserup, E., *Population and technology* (Oxford 1981).
- Botke, Y., *Boer en heer. 'De Groninger boer', 1760-1960* (Groningen 2002).
- Bouwman, J., *Bedijking, opkomst en bloei van de Beemster* (Purmerend 1857).
- Breugel, C. van, 'Beschreeven Staat van de Meijerije (1794)', in: *Historia Agriculturae VIII* (Groningen 1965) 97-455.
- Breuker, Ph., 'De registers fan de oanbring út 1511 fan Sleat en Wikel', *Pleatslike Skiednis 1* (1981) 150-171.
- Broos, J.F., *Vier eeuwen Tjallinga-weeshuis* (Leeuwarden 1982).
- Brusse, P., 'Overleven door ondernemen. De agrarische geschiedenis van de Over-Betuwe', *A.A.G.-bijdragen 38* (Wageningen 1999).
- Bunskoeke, D.M., 'Geschiedenis van de bedrijfsmolens in Friesland', in: *Friese molens* (Leeuwarden 1995) 41-74.
- Cappon, C.M. 'Het belang van de erfstelling in Friese testamenten tot 1550. Een plaatsbepaling', in: Mol, J.A. (red.) *Zorgen voor zekerheid. Studies over Friese testamenten in de vijftiende en zestiende eeuw* (Leeuwarden 1994) 37-72.
- Collenteur, G.A. en R.F.J. Paping, 'De arbeidsmarkt voor inwonend boerenpersoneel in het Groningse kleigebied 1830-1920', *NEHA-jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis 60* (1997) 96-135.
- Cruyningen, P.J. van., 'Werktuigen van gewoonte en vooroordeel?', *Stichting Historisch Boerderij-onderzoek, jaarverslag 1994* (Arnhem 1995) 53-66.
- Cruyningen, P.J. van, 'Behoudend maar buigzaam. Boeren in West-Zeeuws-Vlaanderen 1650-1850', *A.A.G.-Bijdragen 40* (Wageningen 2000).
- Cuperus, A., *Raizen deur de Bildtse geskiedenis* (Leeuwarden 1997).
- Deursen, A.Th. van, *Het kopergeld van de gouden eeuw (2)* (Assen, 1991).
- Dellen, S. van (m.m.v. W.J. Buma en T.B. Hoekema), *Joost Hiddes Halbertsma Lexicon Frisicum A*, (Groningen 1999).

- Doorn, Z. van 'Enige landbouwhistorische bronnen van Zegveld en Zegvelderbroek', in: *Historia Agriculturae VII* (Groningen 1963) 195-284.
- Dijkstra, J. en K. Wolters m.m.v. J. Post, *Uit de geschiedenis van Smalle Ee De wilgen Buitenvallaat* (Heerenveen 2002).
- Drukker, J.W., *De revolutie die in haar eigen staart beet. Hoe de economische geschiedenis onze ideeën over economische groei veranderde* (Utrecht, 2003).
- Eng, P. van der, 'De economische ontwikkeling', in: H. Gras en F. Nijstad (red.) *Geschiedenis van Hoogeveen 1815-1975* (Amsterdam/Meppel 1995) 41-65.
- Ettema, W., 'Boeren op het veen (1000-1500). Een ecologisch-historische benadering', in: *Holland, historisch tijdschrift 4* (2005) 239-258.
- Faber, J.A. 'De buitenlandse scheepvaart en handel van Harlingen in de jaren 1654 en 1655', *A.A.G.-Bijdragen 14* (Wageningen 1967) 34-71.
- Faber, J.A., 'Drie eeuwen Friesland. Economische en sociale ontwikkelingen 1500-1800', *A.A.G.-bijdragen 17* (Wageningen 1972).
- Faber, J.A., 'Heu oder Butter. Anpassung friesischer Bauern an Veränderungen im Preis- und Kostengefüge während des 18. Jahrhunderts', I. Bog e.a. (red.) *Wirtschaftliche und soziale Strukturen im säkularen Wandel. Festschrift für Wilhelm Abel zum 70 Geburtstag, I*, (1974) 188-198.
- Faber, J.A., 'Bildtboer met ploeg en pen', in: P. Gerbenzon (red.) *Aanteekeningenboek van Dirck Jansz (1604-1636)* (Hilversum 1993).
- Feenstra, H., *De bloeitijd en het verval van de Ommelander adel 1600-1800* (Groningen 1981).
- Feenstra, H. en H.H. Oudman, *Een vergeten plattelandselite. Eigenerfden in het Groninger Westerkwartier van de vijftiende tot de zeventiende eeuw* (Leeuwarden 2004).
- Feinstein, C.H., *National income, expenditure, and output of the United Kingdom 1855-1965* (Cambridge, 1976).
- Fontein, D., 'Beschrijving der boerderijen op de kleilanden in Friesland met eenige kleine aanmerkingen over de ziekte van het rundvee en de inenting der kalveren', in: *Historia Agriculturae IV* (Groningen 1957, oorspronkelijk manuscript uit 1779) 93-109.
- Formsma, W.J. 'Beklemrecht en landbouw', in: *Historia Agriculturae XIII* (Groningen 1981) 7-135.
- Frieswijk, J. e.a. (red.) *Fryslân, staat en macht 1450-1650* (Hilversum/Leeuwarden, 1999).
- Gijsbers, W.M., *Kapitale ossen: de internationale handel in slachtvee in noordwest Europa (1300-1750)* (Amsterdam 1991).

- Gooren, H. en H. Heger, 'Per mud of bij de week gewonnen. De ontwikkeling van beloningssystemen in de Groningse landbouw, 1800-1914', *Historia Agriculturae XXVI* (Groningen 1993).
- Hallema, A., 'Inventarissen van Franeker burgers en boeren omstreeks 1550', *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap* 46 (1925) 53-87.
- Hallema, A., 'Nogmaals een drietal inventarissen van Franeker burgers en boeren kort na 1550', *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap* 49 (1928) 261-295.
- Hannema, T. 'Baarderadeel 1542', *De neitiid 1991-3* (1991) 3-51.
- Heeringa, R. en J.A. Mol, 'Oanbringregisters fan Harns en Harnzer Utbuorren. De nije Oanbring fan Harns út 1542, en de Oanbring fan de bûtendykster lannen fan Harns en Harnzer Utbuorren út 1546/1547', *Pleatslike Skiednis II* (1982) 62-134.
- Hellema, W.D., *Tegenwoordige staat van Wirdum Provincie Friesland Grietenij Leeuwarderadeel* (Wirdum, Stúdzjerûnte-rige II. 2000, oorspronkelijk manuscript 1823/1824).
- Hoffman, Ph. T. 'Land rents and agricultural productivity: the Paris Basin 1450-1789', *The Journal of Economic History* 51, volume 4 (1991) 771-805.
- Hofstra, J., 'De eeuwige strijd tegen het water', in: *Friese molens* (Leeuwarden 1995) 9-40.
- Holtman, M.A., *Metten en wegen in Friesland* (Uithuizen 1994).
- Hoogerhuis, O.W., 'Baren op Beveland. Vruchtbaarheid en zuigelingensterfte in Goes en omliggende dorpen gedurende de 19^e eeuw', *A.A.G.-Bijdragen* 42 (Wageningen 2003).
- Hoppenbrouwers, P., *Een middeleeuwse samenleving – het land van Heusden, ca. 1360 – ca 1515* (Groningen 1992).
- Hybel, N., 'Landownership, farming and peasants in Denmark in the Middle Ages', in: B.J.P. van Bavel en P. Hoppenbrouwers (red.) *Landholding and land transfer in the North Sea area (late middle ages-19th century)* (Turnhout 2004) 187-202
- Keikes, W.H., 'Oostdongeradeel: weerbaar tegen watervloeden', *Dongeradeel byda aestersiida der Pasen. It Beaken XXVI* (Leeuwarden 1964) 132-134.
- Keikes, W.A., 'Sint Anthoon te Bolsward. Uit de rijke historie van het 'rijcke' gasthuis', *De Vrije Fries* (Leeuwarden 1967) 40-92.
- Kint, Ph., 'Het grondinkomen in Nederland in de negentiende eeuw', *NEHA-jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis* 57 (1994) 249-270.
- Klerk, A.P. de, 'Op de grens van wad en land. Landaanwas en landverlies langs de Groningse kust', in: J. Heslinga (red.) *Nederland in kaarten. Veranderingen van stad en land in vier eeuwen cartografie* (Ede/Antwerpen 1985) 23-47.

- Knibbe, M.T., 'Pachtprijzen in Friesland, 1712-1912', *Tijdschrift voor Sociaalwetenschappelijk onderzoek van de Landbouw* 4-2 (1989) 124-148.
- Knibbe, M.T., *Agriculture in the Netherlands 1851-1950: production and institutional change* (Amsterdam 1993).
- Knibbe, M.T. 'Aspecten van de landbouw 1900-1960', Gras, H. en F. Nijstad (eds.) *Geschiedenis van Hoogeveen 1815-1975* (Amsterdam/Meppel 1995) 243-254.
- Knibbe, M.T., 'Feed, fertilizer and agricultural productivity in the Netherlands, 1880-1930', *Agricultural History* 74-1 (2000) 39-57.
- Knottnerus, O.S., 'Het land Kanaän aan de Noordzee: een vergeten hoofdstuk', *Historia Agriculturae XXII* (Groningen 1991) 25-72.
- Knottnerus, O.S., 'Moral economy behind the Dikes. Class relations along the Frisian and German North Sea Coast during the early modern age', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 18, no 2 (1992) 333-352.
- Knottnerus, O.S. 'Wanderarbeiter auf der andere Seite der Grenze', in: P. Schonewille, e.a. (red.) *Wanderarbeit jenseits der Grenze* (Assen 1993) 12-21.
- Knottnerus, O.S. (2004). 'Yeomen and farmers in the Wadden Sea coastal marshes, c. 1500-c. 1900', in: B.J.P. van Bavel en P. Hoppenbrouwers (red.), *Landholding and land transfer in the North Sea area (late middle ages-19th century)* (Turnhout 2004) 149-186.
- Knottnerus, O.S., 'Renaissance op het Bildt. Over een boerenzoon die rederijker wilde zijn', *De Vrije Vries* 84 (2004) 65-132.
- Kolk, H.C.W. van der, 'Beschrijving van eene Vee-boerenplaats in Vriesland', *Kops magazijn III* 134-158.
- Kuys, J. and J.T. Schoenmakers, *Landpachten in Holland, 1500-1650* (Amsterdam 1981).
- Kuipers, S.F., Over de vorming van het zeekeleigebied Oostdongeradeel in verband met de ligging der terpen (z.p., z.j. Scriptie landbouwhogeschool Wageningen van ongeveer 1949. Typoscript aanwezig in de Provinciale Bibliotheek van Friesland).
- Kuperus, J.A., 'Resultaten van een Groninger landbouwbedrijf (1832-1876)', in: *Historia Agriculturae III* (Groningen 1956) 171-255.
- Leeuwen, J. van, (red.) *Beneficial-boeken van Friesland* (Leeuwarden 1850).
- Lesger, C., 'Intraregional trade and the port system in Holland, 1400-1700' in: Davids, K. and L. Noordegraaf (red.), *The Dutch economy in the golden age* (Amsterdam, 1993) 186-217.
- Lesger, C., *Kooplieden, commerciële ruimte en veranderingen in de ruimtelijke economie van de Nederlanden, ca. 1550-ca. 1630* (Hilversum 2001).
- Lucassen, J., *Naar de kusten van de Noordzee. Trekarbeid in Europees perspectief, 1600-1900* (Gouda, 1984).

- Mast, G., *De eendenkooi van Ternaard* (Groningen 2003).
- Meer, D.J. van der, *Boerderijenboek Hennaarderadeel 1511-1698. Archivalische gegevens over de stemdragende boerderijen, hun eigenaars en gebruikers in de twaalf dorpen van de grietenij Hennaarderadeel* (Leeuwarden 2004).
- Meer, P.L.G. van der, *Opkomst en ûndergong fan in boerenbedriuw ûnder Achlum. De famylje Hibma, 1697-1824* (Leeuwarden 2001).
- Meihuizen, L.S. en J.A. Kuperus, (red.) 'Het shultregister van Jacob Koorn', in: *Historia Agriculturae IX* (Groningen 1968) 201-374.
- Meinerts, S., 'Antwoord van de heere Sjoerd Meinerts, koopman te Franeker op De Vraage omtrent de uitvoer van het hooi enz.', n.n., *Een drietal gekroonde prijsverhandelingen over de Vraage of het voor de provincie Friesland voordeliger zij, de uitvoer van hooi eens voor al te verbieden; ofwel altoos onbepaald open te stellen etc. etc.*' (Leeuwarden 1781) 109-114.
- Minderhoud, G. ea. (red), *Veenman's agrarische Winkler Prins. Encyclopedie voor landbouw, tuinbouw en bosbouw. Deel III* (Amsterdam/Brussel 1957).
- Mol, J.A., (red.), *Leeuwarderadeels aenbrenggh gemaect int jaer 1540* (Leeuwarden 1989).
- Mol, J.A., *De Friese huizen van de Duitse orde. Nes, Steenkerk en Schoten en hun plaats in het middeleeuwse Friese kloosterlandschap* (Leeuwarden 1991).
- Mol, J.A., 'Het succes van een late Windesheimse reformatie: Haskerconvent 1464-1521', *Jaarboek voor middeleeuwse geschiedenis* 2 (1999) 162-207.
- Mol, J.A., 'Hoofdelingen en huurlingen. Militaire innovatie en de aanloop tot 1498' in: J. Frieswijk e. a. (red.), *Fryslân, staat en macht 1450-1650* (Leeuwarden 1999) 65-84.
- Mol, J.A. en P.N. Noomen, 'De prekadastrale atlas van Fryslân. Ferantwurding', *PKAF 4 Frjentsjerteradiel en Frjentsjer* (Leeuwarden 1990) 8-42.
- Mol, J.A. en P.N. Noomen, 'De Floreencohieren', in: G.A.M. van Synghel (red.), *Broncommentaren 4. Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in Middeleeuwen en Ancien Régime* (2001) 369-396.
- Mol, J.A., P.N. Noomen en S. Strating, 'Het Historisch GIS Fryslân en zijn belang voor het onderzoek naar bezits- en machtsverhoudingen vóór 1850' (z.j. z.p.).
- Molen, S.J. van der, *Het Friesche boerenhuis in twintig eeuwen (2)* (Assen 1943).
- Molen, S.J. van der, *Tuf uit de Wouden. Bijdrage tot de geschiedenis van de hoogveengraverij in Oostelijk Friesland tot 1900* (Leeuwarden 1978).
- Mulder, J.A., 'De Oud-Friese greidboerderij te Wartena' in: *Het Oud-Friese langhuis. Een bijna vergeten boerderijvorm* (Arnhem 2001) 11-23.
- Nauta, R., *Dokkumer Nieuwe Zijlen in historie* (z.p. 1995).

- Noomen, P.N., 'Consolidatie van familiebezit en status in laat-middeleeuws Friesland', in: J.A. Mol (red.), *Zorgen voor zekerheid. Studies over Friese testamenten in de vijftiende en zestiende eeuw* (Leeuwarden 1994) 73-174.
- Noomen, P.N., 'De Friese vetemaatschappij: sociale structuur en machtsbases' in: J. Frieswijk e. a. (red.), *Fryslân, staat en macht 1450-1650* (Leeuwarden 1999) 43-64.
- Noordegraaf, L., *Daglonen in Alkmaar 1500-1850* (z.p. 1980).
- Noordegraaf, L., 'Het platteland van Holland in de zestiende eeuw. Anachronismen, modelgebruik en traditionele bronnenkritiek', *Economisch en sociaal-historisch jaarboek 48* (1985) 8-18.
- Nijboer, H., 'Leeuwarden tussen middeleeuwen en moderne tijd. Verkeersnetwerken, stedelijke systemen en economische ontwikkeling, ca. 1500-ca. 1800', in: *Leeuwarder historische reeks V* (Leeuwarden 1995) 39-189.
- Nijboer, H., 'Het openen en sluiten van de markt. De economische ontwikkeling van vroegmodern Leeuwarden', in: R. Kunst e.a. (red.) *Leeuwarden 750-2000. Hoofdstad van Friesland* (Leeuwarden 1999) 159-183.
- Nijboer, H. De verpachting van de boterwaag te Leeuwarden 1524-1532 en 1610-1617 (z.p. z.j., ongepubliceerd, te verkrijgen bij het NAHI, Tresoar en de Fryske Akademy).
- Nijboer, H. 'Fashion and the early modern consumer revolution. A theoretical approach and some evidence from seventeenth century Leeuwarden', in: B. Blondé e.a. (red.) *Retailers and consumer changes in Early Modern Europe, England, France and the low countries* (Tours 2005) 21-36.
- Olst, E.L. van (2001). 'Inleiding op het oud Friese langhuis', in: *Het Oud-Friese langhuis. Een bijna vergeten boerderijvorm* (Arnhem 2001) 5-10.
- Overton, M. en B.M.S. Campbell, 'Statistics of production and productivity in English agriculture, 1086-1871', in: B.J.P van Bavel en E. Thoen (red.) *Land productivity and agro-systems in the North Sea area. Middle ages-20th century. Elements for comparison* (Turnhout, 1999) 189-208.
- Paping, R.F.J., 'Vaste en losse arbeiders en de werkloosheid op de Groninger klei', *NEHA-jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis 57* (1994) 122-158.
- Paping, R.F.J., *Voor een handvol stuivers. Werken, verdienen en besteden: de levensstandaard van boeren, arbeiders en middenstanders op de Groninger klei, 1770-1860* (Groningen 1995).
- Paping, R.F.J., 'De agrarische produktie in Groningen 1762-1862: een alternatieve schattingsmethode', *NEHA-jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis 58* (1995) 172-216.

- Paping, R.F.J., 'De Groningse verpondingsregisters', in: G.A.M. van Synghel (red.) *Broncommentaren 4. Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in Middeleeuwen en Ancien Régime* (2001) 311-340.
- Post, J. (2002) *De waarde van een koe. Prijzenreeksen van melkvee. Gegevens verzameld uit Friese archieven tussen 1200 en 2001*. Typoscript beschikbaar bij de Fryske Akademy en het NAHI in Groningen.
- Post, J. m.m.v. A. Bokkinga, 'Uit het 'Rekenbouck' van 1559-1575', J. Dijkstra en K. Wolters *Uit de geschiedenis van Smalle Ee, De Wilgen, Buitenstevallaat* (Heerenveen 2002) 245-247.
- Post, J., 'Hennaarderadeel 1550-1565: veeprijzen en aantallen', *De Klaaikluten* 3 (2003) 31-34.
- Post, J., Onuitgegeven transcriptie boedelinventarissen Hennaarderadeel (z.j. z.p.).
- Post, J., Onuitgegeven transcriptie boedelinventarissen Leeuwarderadeel pre-1550 (z.j. z.p.).
- Post, J., Onuitgegeven transcriptie boedelinventarissen Opsterland 1580-1610 (z.j. z.p.).
- Posthumus, N.W., *Nederlandse prijsgeschiedenis, deel 1* (Leiden 1943).
- Postma, O., *De Friesche kleihoeve. Bijdrage tot de geschiedenis van den cultuurgrond vooral in Friesland en Groningen*. (Leeuwarden 1934).
- Postma, O., 'Het rekenboek van het Haskerconvent (1500-1520)', *De Vrije Fries* 33 (1935) 1-28.
- Postma, O., 'Over het Friese boerenhuis in de 16^e en 17^e eeuw', *De Vrije Fries* 35 (1937) 6-28.
- Postma, O., *De Fryske boerkerij en it boerelibben yn 'e 16^e en 17^e ieu*. (Sneek 1937).
- Postma, O., 'Over aanvang en eerste tijd van de floreenbelasting in Friesland', *De Vrije Fries* 43 (1955) 132-143.
- Postma, O., 'Het Friese zogenaamde "kadaster van 1505" dat niet van 1505 is', in: *Bijdragen tot de geschiedenis der Nederlanden VIII* (1962) 46-52.
- Priester, P. R., *De economische ontwikkeling van de landbouw in Groningen, 1800-1910* (Wageningen 1991).
- Priester, P., 'Geschiedenis van de Zeeuwse landbouw circa 1600-1910', *A.A.G.-bijdragen* 37 (Wageningen 1998).
- Poulsen, B., 'Rural credit and land market in the Duchy of Schleswig c. 1450-1660', in: B.J.P. van Bavel en P. Hoppenbrouwers (red.), *Landholding and land transfer in the North Sea area (late middle ages-19th century)* (Turnhout 2004) 203-217.
- Reitsma, J. (red.), *Register van de geestelijke opkomsten van Oostergo* (Leeuwarden 1888).

- Riel, A. van en J.L. van Zanden, *Nederland 1780-1914. Staat, instituties en economische ontwikkeling* (Amsterdam, 2000).
- Rienks, K.A. en D. Rienks-Wellinga, 'De Alderheljenfloed van 1570', in: K. de Vries en J.P. Winsemius (red.), *De Allerheiligenvloed van 1570* (Leeuwarden 1970) 21-40.
- Rijk, P.J. de, *Hoogtepunten van de Friese cartografie* (Leeuwarden 2001).
- Sannes, H., *Geschiedenis van het Bildt (beschreven in het verband met de algemene historie van Friesland) deel I (1500-1700)* (Franeker 1951).
- Sannes, H., *Geschiedenis van het Bildt (beschreven in haar verband met de algemene geschiedenis van Friesland) deel II (1700-1795)* (Franeker 1951).
- Schroor, M., 'Eene jonghe aenkommende lantstadt.' Een poging tot reconstructie van de bevolkingsomvang en bevolkingsgroei van Leeuwarden in de zestiende eeuw (1511-1606)', in: *Leeuwarder Historische Reeks III* (1992) 107-142.
- Schroor, M., 'Kaartbeschrijvingen bij de stadsplattegronden van Jacob van Deventer. Map 4. Friesland', Koeman, C. en J.C. Visser (red.) *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer* (Alphen aan de Rijn 1992).
- Schroor, M., 'Repliek', *It Beaken 54* (1992) 185-189.
- Schroor, M., 'Een lijst met Leeuwarder burgers uit 1492', in: *De Vrije Fries 73* (1992) 63-102.
- Schroor, M., 'Prekadastrale atlas fan Fryslân 1700/1640. De pleatsen van 1700 en 1640 neffens de floeren en stimkohieren', in: *PKAF Diel 7. Ljouwert: de Klokslach* (Leeuwarden 1994) 54-82.
- Schroor, M., 'De demografische ontwikkeling, 1750-1917', in: J. Frieswijk e.a. (red.), *Geschiedenis van Friesland 1750-1995* (Leeuwarden 1998) 40-60.
- Schroor, M., 'Leeuwarden tussen middeleeuwen en nieuwe tijd', in: R. Kunst e.a. (red.), *Leeuwarden 750-2000. Hoofdstad van Friesland* (Leeuwarden 1999) 159-183.
- Schroor, M., 'Een Harlinger sluizenbouwer in Groningen', *Fryslân 6* (2000) 50-51.
- Schroor, M., J. Faber en H. Nijboer (red.), *Fontes Leovardiensis. Leeuwarder Historische Reeks VII* (Leeuwarden 2002).
- Schuur, J.R.G., 'Peilingen naar de sociale stratificatie van het laat-middeleeuws Leeuwarden', *It Beaken 46* (1984) 15-32.
- Schuur, J.R.G., 'Laat middeleeuws Leeuwarden: een voorbeeld van een 'Äckerbürgerstadt?', *It Beaken 54* (1992) 174-184.
- Slicher van Bath, B., 'Een Fries landbouwbedrijf in de tweede helft van de zestiende eeuw met de tekstuutgave van het rekenboek van Rienck Hemmema', in: *Agronomisch Historische bijdragen IV* (Wageningen 1956).

- Slicher van Bath, B., 'Yield ratio's 810-1820', *A.A.G.-bijdragen 10* (Wageningen 1963).
- Slicher van Bath, B., 'Robert Loder en Rienck Hemmema', in: B. Slicher van Bath, *Bijdragen tot de agrarische geschiedenis* (Utrecht/Antwerpen 1978) 52-80.
- Slicher van Bath, B., 'De oogstopbrengraten van verschillende gewassen, voornamelijk granen, in verhouding tot het zaaizaad, ca. 810-1820', in: B. Slicher van Bath, *Bijdragen tot de agrarische geschiedenis* (Utrecht/Antwerpen, 1978) 81-136.
- Smits, J.P.H., E. Horlings en J.L. van Zanden, 'The measurement of Gross National Product and its components. The Netherlands 1800-1913', *Research memorandum N.W. Posthumus instituut no. 1* (Utrecht, 1997).
- Spaans, J., *Armenzorg in Friesland, 1500-1800. Publieke zorg en particuliere liefdadigheid in zes Friese steden Leeuwarden, Bolsward, Franeker, Sneek, Dokkum en Harlingen.* (Leeuwarden 1997).
- Spahr van der Hoek, J.J. en O. Postma, *Geschiedenis van de Friese landbouw* (Drachten 1952).
- Spahr van der Hoek, J.J. en Y.N. Ypma, 'Vervening', in: *Tietjerkeradeel. Bijdrage tot de sosiale skiednis van de Wâlden* (Leeuwarden 1978) 116-143.
- Spahr van der Hoek, J.J., 'Lânbouskiednis', in: S.J. van der Molen en M. Wieggersma (red.), *Baerderadiel* (Leeuwarden 1957) 259-273.
- Spahr van der Hoek, J.J., 'De weg naar welvaart', J.J. Kalma, J.J. Spahr van der Hoek en K. de Vries (red), *Geschiedenis van Friesland* (Leeuwarden 1968).
- Spanninga, H., 'Friesland in de nadagen van het Ancien Regime', Frieswijk e.a. (red.) *Geschiedenis van Friesland* (Amsterdam/Meppel 1998) 18-39.
- Steensma, R., *Het klooster Thabor te Sneek en zijn nagelaten geschriften* (Leeuwarden 1970).
- Swart, J., 'It berin fan it bifolkingstal fan East-Dongeradeel', *Dongeradeel byda Aestersiida der Pasen. It Beaken XXVI* (1964) 195-206.
- Telting, I., (red.) *Register van den aanbreng van 1511 en verdere stukken tot de floreenbelasting betrekkelijk, deel I-IV* (Leeuwarden 1879).
- Tielhof, M., *The mother of all trades. The Baltic grain trade in Amsterdam from the late 16th to the early 19th century* (Leiden/Boston/Köln 2002).
- Tjessinga, J.C., (red.), *De aanbreng van de vijf deelen van 1511 en 1514, deel I-V* (Assen 1942-1954).
- Tolsma, R., *Pleatsen in Eastdongeradiel* (Metslawier 1989).
- Tonderen, A. van, *Beschouwing over de kadastrale uitkomsten in Friesland* (Leeuwarden 1842).
- Trompeter, C. *Leven aan de rand van de Republiek.* Te verschijnen.

- Trompetter, C., 'De invoering van de 'Generale middelen' in Friesland. Een aspect van belastingen en staatsvorming ten tijde van de opstand', *De Vrije Fries* 84 (2004) 9-28.
- Veen, W.K. van der, *Uit de geschiedenis van de Grietenij Ferwerderadeel* (Leeuwarden 1958).
- Voskuil, J.J., *Van vlechtwerk tot baksteen. Geschiedenis van de wanden van het boerenhuis in Nederland* (Arnhem 1979).
- Vries, J. de, *The Dutch rural economy in the Golden Age* (New Haven 1974).
- Vries, J. de, 'Peasant Demand Patterns and Economic Development: Friesland 1550-1750', in: W.N. Parker en E. Jones (red.), *European Peasants and their Markets*. (Princeton 1975) 238-268.
- Vries, J. de, 'Landbouw in de Noordelijke Nederlanden, 1490-1650', in: *Algemene geschiedenis der Nederlanden* 7 (Haarlem 1980) 12-43.
- Vries, J. de, *European urbanization 1500-1800* (Londen 1984).
- Vries, J. de, 'De economische ontwikkeling van Friesland na het einde van de Friese vrijheid', J. Frieswijk e.a. (red.), *Fryslân, staat en macht 1450-1650* (Leeuwarden 1999).
- Vries, J. de, 'The transition to capitalism is a land without feudalism' in: P. Hoppenbrouwers en J.L. van Zanden (red.), *Peasants into farmers? The transition of rural economy and society in the Low Countries (middel eges-19th century) in light of the Brenner debate* (Turnhout 2001) 67-84.
- Vries, J. de en A. van der Woude, *Nederland 1500-1800. De eerste ronde van economische groei* (Amsterdam 1995).
- Vries, J.P.M.L. de, *Nederlands Etymologisch Woordenboek* (Leiden 1963-1971).
- Vries, O. 'Staatsvorming in Zwitserland en Friesland in de late middeleeuwen. Een vergelijking' in: J. Frieswijk e. a. (red.), *Fryslân, staat en macht 1450-1650* (Leeuwarden 1999) 26-42.
- Vries, Tsj., *It boek van de swan. Swannejacht en swannemerken yn Fryslân*. (Drachten 1959).
- Whittle, J., 'Tenure and landholding in England 1440-1580. A crucial period for the development of agrarian capitalism?', in: B.J.P. van Bavel en P. Hoppenbrouwers (red.), *Landholding and land transfer in the North Sea area (late middle ages-19th century)* (Turnhout 2004) 237-249.
- Woude, A.M. van der, 'Het Noorderkwartier. Een regionaal historisch onderzoek in de demografische en economische geschiedenis van westelijk Nederland van de late middeleeuwen tot het begin van de negentiende eeuw', *A.A.G.-bijdragen* 16 (Wageningen 1972).
- Wouda, D.F., *Over de afwatering van Friesland en haar geschiedenis* (Sneek 1951).

- Ypey, N., z.t., n.n. *Een drietal gekroonde prijsverhandelingen over de Vraage of het voor de provincie Friesland voordeliger zij, de uitvoer van hooi eens voor al te verbieden; ofwel altoos onbepaald open te stellen etc. etc.* (Leeuwarden 1781) 1-108.
- Zanden, J.L. van, 'De economische ontwikkeling van de Nederlandse landbouw in de negentiende eeuw, 1800-1914', *A.A.G.-bijdragen 25* (Wageningen 1985).
- Zanden, J.L. van, 'Economic growth in the Golden Age: the development of the economy of Holland, 1500-1650', in: K. Davids, en L. Noordegraaf (red.) *The Dutch economy in the Golden Age* (Amsterdam 1993).
- Zanden, J.L. van, 'Landbouwproduktiviteit en intensivering van de arbeid', in: H. Diederiks, H., J. Thomas Lindblad and B. De Vries (red.), *Het platteland in een veranderende wereld. Boeren en het proces van modernisering* (Hilversum 1994) 221-234.
- Zanden, J.L. van, 'Regionale verschillen in landbouwproduktiviteit en loonpeil in de Lage Landen aan het begin van de negentiende eeuw. Een toetsing van de Mokyr-hypothese', *NEHA-jaarboekvoor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis 57* (1994) 271-286.
- Zanden, J.L. van, 'The development of agricultural productivity in Europe 1500-1800', in: B.J.P van Bavel en E. Thoen (red.), *Land productivity and agro-systems in the North Sea area. Middle ages-20th century. Elements for comparison* (Turnhout, 1999) 357-376.
- Zanden, J.L. van, 'The 'revolt of the early modernists' and the 'first modern economy': an assesment', *Economic History Review 55-4* (2002) 619-641.
- Zijlstra, S., *Skiednis van Eastdongeradiel* (Leeuwarden 1992).

Over de auteur

Merijn Knibbe werd in 1960 in Veldhoven geboren. Van 1963 tot 1967 woonde hij in Baranquilla, Colombia, waar zijn vader lampen maakte en zijn moeder voor hem en zijn broers zorgde. De middelbare school doorliep hij in Hoogeveen. Hij studeerde economie in Groningen. Van 1988 tot 1990 werkte hij bij het CBS. In 1993 promoveerde hij op het proefschrift *Agriculture in the Netherlands 1850-1950: production and institutional change*. Tot zijn mooiste ervaringen horen de zomers die hij, in Waterland, samen met een broer en een neef doorbracht met vissen, vogels kijken en het verzamelen en verkopen van rietsigaren. Tegenwoordig geeft hij les aan het Van Hall Instituut in Leeuwarden en de Rijksuniversiteit Groningen.

Historia Agriculturae

1. *De landbouw-enquête van 1800*. Deel I: Noord- en Zuid-Holland. Vragenlijst als bijlage. 1953.
2. *De landbouw-enquête van 1800*. Deel II: Zeeland, Noord-Brabant, Utrecht, Gelderland en Overijssel. Internationale landbouwhistorische bibliografie over 1951. 1954.
3. *De landbouw-enquête van 1800*. Deel III: Drenthe, Friesland en Groningen. 1956.
4. *Beschrijving der boerderijen op de kleilanden in Friesland door D. Fontein te Salvert, 1779-1835*. 1957.
5. *De landbouwkundige gegevens uit het Journaal der reize van den Agent van Nationale Economie der Bataafsche Republiek, J. Goldberg*. 1959.
6. *Bouwstoffen bibliografie Nederlandse landarbeider in de 19e eeuw*. I. 1962.
7. *Bouwstoffen bibliografie van de Nederlandse landarbeider in de 19e eeuw*. II. 1963.
8. *Beschreeve Staat van de Meijerije (1794)* door Mr. C. van Breugel. 1965.
9. *Beschrijvende lijst van landbouwhistorisch belangrijke kaarten uit het archief der Genie in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage* door T.W. Bieze. 1968.
10. *Een landbouwwerktuigkunde-dictaat van de Landhuishoudkundige School te Groningen*. 1976.
11. W. Tijms, *Prijzen van granen en peulvruchten te Arnhem, Breda, Deventer, 's-Hertogensbosch en Kampen*. 1977.
12. H. van Zon, *Bibliografie van op Nederland betrekking hebbende landbouwhistorische literatuur verschenen in de jaren 1975 tot en met 1977*. 1978.
13. W.J. Formsma, *Beklemrecht en landbouw*. H. van Zon, *Bibliografie over beklemrecht*. 1981.
14. J. de Bruijn, *Plakkaten van Stad en Lande... 1594-1795*. 1983.
15. H. van Zon, *Bibliografie van literatuur over Nederlandse agrarische geschiedenis, verschenen in de jaren 1978 tot en met 1980, met aanvulling uit voorgaande jaren*. 1983.
16. H.M.F. Krips-van der Laan, *Praktijk als antwoord. S.L. Louwes en het landbouwcrisisbeleid*. 1985.
17. IJ. Botke, *Het 'Schrijf-boek' van Marten Aedsges (1742-1806)*. 1988.
18. *Noorderlicht*, Berichten uit het verleden van Noord-Nederland. 1988.
19. D. Pilat, *Dutch agricultural export performance (1846-1926)*. 1989.
20. W.H. Vermeulen, *Europees landbouwbeleid in de maak. Mansholts eerste plannen, 1945-1953*. 1989.

21. J.L. Van Zanden, *'Den zedelijken en materiëlen toestand der arbeidende bevolking ten platten lande'*. 1991.
22. *Het Oldambt deel II. Nieuwe visies op geschiedenis en actuele problemen*. Onder redactie van J.N.H. Elerie en P.C.M. Hoppenbrouwers. 1991.
23. *Een loopbaan in de landbouw. Twaalf portretten van markante figuren in agrarisch Nederland*. Onder redactie van P.C.M. Hoppenbrouwers. 1991.
24. Peter R. Priester, *De economische ontwikkeling van de landbouw in Groningen, 1800-1910. Een kwalitatieve en kwantitatieve analyse*. 1991.
25. P.C.M. Hoppenbrouwers, *Een middeleeuwse samenleving. Het Land van Heusden, 1360 - 1515*. 1992.
26. H.M.C. Gooren en L.J.B. Heger, *Per mud of bij de week gewonnen. De ontwikkeling van beloningssystemen in de Groningse landbouw, 1800-1914*. 1993.
27. R.F.J. Paping, *"Voor een handvol stuivers": Werken, verdienen en besteden: de levensstandaard van boeren, arbeiders en middenstanders op de Groninger klei, 1770-1860*. 1995.
28. P. Kooij e.a., *Where the twain meet, Dutch and Russian regional development in a comparative perspective 1800-1917*. 1998.
29. J. Kok e.a., *Levensloop en levenslot, Arbeidsstrategieën van gezinnen in de 19de en 20e eeuw*. 1999.
30. P. Kooij e.a., *De actualiteit van de agrarische geschiedenis*. 2000.
31. W. Tijms, *Groninger graanprijzen. De prijzen van agrarische producten tussen 1546 en 1990*. 2000.
32. H.M.L. Geurts, *Herman Derk Louwes (1893-1960) Burgemeester van de Nederlandse landbouw*. 2002.
33. M.A.W. Gerding (red.), *Belvedere en de geschiedenis van de groene ruimte*. 2003.
34. P. Kooij e.a., *Where the twain meet again, New results of the Dutch-Russian project on regional development 1750-1917*. 2004.
35. S.M. van den Bergh, *Verdeeld land. De geschiedenis van de ruilverkaveling in Nederland vanuit een lokaal perspectief, 1890-1985*. 2004.
36. J.E. van Kamp, *Dien Hoetink. 'Bij benadering'. Biografie van een landbouw-juriste in crisis- en oorlogstijd*. 2005.
37. E.H. Karel, *De maakbare boer. Streekverbetering als instrument van het Nederlandse landbouwbeleid 1953-1970*. 2005.

